

بنام خدا

فصل سوم

ترازنامه و یادداشت های توضیحی صورت های مالی

ترازنامه: گزارشی است که اطلاعات مربوط به منابع اقتصادی (دارایی ها) تعهدات اقتصادی (بدهی ها) و حقوق صاحبان سرمایه (خالص دارایی ها) موسسه تجاری را در یک مقطع زمانی مشخص نشان می دهد.

به عبارت دیگر ترازنامه گزارشی از دارایی ها، بدهی ها و حقوق صاحبان سهام یک شرکت در یک زمان مشخص است و مبنایی برای محاسبه ی نرخ های بازگشت و ارزیابی ساختار سرمایه ای شرکت به شمار می رود. در واقع ترازنامه یک صورت مالی است که تصویری لحظه ای از دارایی ها و دیون یک شرکت و میزان سرمایه گذاری سهام داران را به نمایش می گذارد. با ما همراه باشید تا با این صورت مالی کاربردی بیشتر آشنا شویم.

در واقع ترازنامه بیان کننده اطلاعاتی زیر می باشد:

1- نرخ بازده دارایی ه و نرخ بازده حقوق مالکانه را محاسبه می کند

2- ساختار سرمایه واحد تجاری را ارزیابی می کند

3- وضعیت نقدینگی و توانایی بازپرداخت بدهی ها و انعطاف پذیری موسسه تجاری را مورد تجزیه و تحلیل قرار می دهد.

ترازنامه علاوه ب اینکه اطلاعات مفیدی را ارائه می نماید ولی دارای محدودیت های از قبیل:

الف) ترازنامه ارزش جاری موسسه تجاری را نشان نمی دهد به دلیل اینکه اغلب دارایی ها و بدهی ها به بهای تمام شده تاریخی اندازه گیری می شوند (به استثنای موارد خاص)

ب) در برخی از اقلام گزارش شده ترازنامه از قضاوت و برآورد استفاده می گردد مثل عمر مفید دارایی های ثابت یا برآورد میزان وصول مطالبات

3) بعضی از منابع واحد تجاری که دارای آثار با اهمیتی بر وضعیت مالی موسسه تجاری است به شکل اندازه گیری در ترازنامه نشان داده نمی شود مثل خدمات پس از فروش ، گارانتی و...

طبق استاندارد های حسابداری با توجه به اینکه ترازنامه نماد اساسی حسابداری است باید حداقل حاوی اقلام اساسی زیر باشد :

بدهی ها + حقوق صاحبان سرمایه = دارایی ها

۱. دارایی ها در ترازنامه

در بخش دارایی‌ها، حساب‌ها از بالا به پایین به ترتیب نقدینگی، یعنی بر اساس میزان سهولت تبدیل دارایی به پول نقد فهرست می‌شوند. دارایی‌ها به دو قسمت دارایی‌های جاری، یعنی دارایی‌هایی که در طول یک سال یا کمتر به پول نقد تبدیل می‌شوند، و دارایی‌های غیرجاری یا بلندمدت، یعنی دارایی‌هایی که مدت زمان تبدیل آنها به پول نقد بیش از یک سال است، تقسیم می‌شوند.

دارایی‌های جاری

- پول نقد یا معادل نقد: نقدترین حالت دارایی است که می‌تواند در شکل اوراق خزانه، گواهی سپرده‌ی کوتاه مدت، و ارز احتیاطی باشد؛
- اوراق بهادار قابل فروش: اوراق بهادار سهام و بدهی که برای آن بازار دست به نقد وجود دارد؛
- حساب‌های دریافتی پولی است که مشتریان به شرکت بدهکارند که شاید شامل مستمری برای حساب‌های مشکوک باشد؛ چرا که می‌توان همیشه انتظار داشت تعدادی از مشتریان دیون خود را پرداخت نکنند؛
- موجودی کالا: کالاهای موجود برای فروش که دارای هزینه‌ی کمتر یا قیمت پایینی در بازار هستند؛
- مخارج (هزینه) پیش‌پرداخت شده: مبالغی که پیش از این برای آنها هزینه شده است مثلاً بیمه، قراردادهای تبلیغ یا اجاره.

دارایی‌های غیر جاری

- سرمایه‌گذاری‌های بلند مدت: اوراق بهاداری که تا سال بعد نقدشده نمی‌خواهند بود؛
- دارایی‌های ثابت: دارایی‌هایی از جمله زمین، ماشین‌آلات، تجهیزات، ساختمان و سایر دارایی‌های با دوام؛
- دارایی‌های نامشهود: دارایی‌های غیرفیزیکی اما ارزشمند از قبیل مالکیت معنوی و سرقفلی. در مجموع دارایی‌های نامشهود تنها زمانی در ترازنامه آورده می‌شوند که توسط سازمان کسب شده باشند تا اینکه درون سازمان توسعه داده شده باشند؛ ارزش این دارایی‌ها ممکن است به شدت دست‌کم گرفته شود.

۲. بدهی‌ها در ترازنامه

بدهی دیونی است که شرکت باید به طرف‌های خارج از سازمان بپردازد و می‌توانند طلب تأمین‌کنندگان، سود اوراق قرضه‌ی صادره به طلبکاران، اجاره‌بها، تسهیلات و حقوق و دستمزد باشد. بدهی‌های جاری بدهی‌هایی هستند که موعد سررسید آنها در طی یک سال است و بر اساس تاریخ سررسید فهرست می‌شوند. بدهی‌های بلندمدت هم سررسیدهای بالای یک سال دارند.

بدهی‌های جاری

- بخش فعلی بدهی‌های بلند مدت؛
- بدهی بانکی؛
- سود قابل پرداخت؛

- اجاره، مالیات، تسهیلات؛
- دستمزدهای قابل پرداخت؛
- پیش پرداخت به مشتریان؛
- سود سهام قابل پرداخت.

بدهی‌های غیر جاری

- دیون بلندمدت: سود و اصل اوراق قرضه صادره؛
- بدهی‌های مالیاتی تعلیق شده: مالیات‌های افزوده شده که تا سال آینده پرداخت نخواهند شد.

بعضی از بدهی‌ها در ترازنامه آورده نمی‌شوند. اجاره‌ی عملیاتی نمونه‌ای از این دست بدهی‌هاست.

۳. حقوق صاحبان سهام در ترازنامه

حقوق صاحبان سهام پولی است که به صاحبان کسب‌وکار یعنی صاحبان سهام آن اختصاص دارد. این پول با عنوان «دارایی خالص» هم شناخته می‌شود چرا که معادل کل دارایی‌های یک شرکت منهای بدهی‌هایی است که به غیر صاحبان سهام باید پرداخت شود.

سود انباشته، سود خالص یک شرکت است که یا بر روی کسب‌وکار مجددا سرمایه‌گذاری می‌شود یا برای پرداخت دیون مورد استفاده قرار می‌گیرد و مابقی نیز بین صاحبان سهام به صورت سود سهام توزیع می‌شود.

سهام خزانه‌داری، سهامی است که شرکت یا آن را باز خرید می‌کند یا از ابتدا صادر نمی‌کند. این سهام را می‌توان در تاریخی دیگر فروخت تا نقدینگی یا اندوخته را بالا برد و مانع تصاحب خصمانه شد.

بعضی از شرکت‌ها اقدام به صدور سهام ممتاز می‌کنند که جدای از سهام‌های عادی در بخش حقوق صاحبان سهام فهرست می‌شوند. به سهام ممتاز یک ارزش نسبی دلخواه تخصیص داده می‌شود (در بعضی موارد برای سهام‌های عادی هم همین کار انجام می‌شود) اما به قدری کم است که هیچ باری بر روی ارزش بازاری سهم‌ها تحمیل نمی‌کند. حساب‌های سهام ممتاز و سهام عادی با ضرب ارزش نسبی در تعداد سهم‌های صادره محاسبه می‌شود.

سرمایه‌ی پرداخت‌شده‌ی اضافی یا مازاد سرمایه، نشان‌دهنده‌ی مقداری است که صاحبان سهام مازاد بر حساب‌های سهام عادی یا سهام ممتاز سرمایه‌گذاری کرده‌اند که بر حسب ارزش نسبی است تا قیمت بازار. حقوق صاحبان سهام مستقیماً با بازار سرمایه شرکت در ارتباط نیست: حقوق صاحبان سهام بر اساس قیمت جاری سهام است در حالی که سرمایه پرداخت‌شده مجموع ارزشی (equity) است که با هر قیمتی خریداری شده است.

1-عنوان ترازنامه

سه بخش «نام کامل واحد اقتصادی»، «نام گزارش یا صورت وضعیت مالی» و «تاریخ گزارش» عوامل تشکیل دهنده عنوان ترازنامه هستند که یکی از اقلام تشکیل دهنده ترازنامه محسوب می شود.

نام کامل واحد اقتصادی: در سطر اول نوشته می شود.

نام گزارش یا صورت وضعیت مالی: در سطر دوم و زیر عنوان نوشته می شود. بدیهی است که در ترازنامه نام گزارش «ترازنامه» خواهد بود.

تاریخ گزارش: در سطر سوم آخرین روز از دوره مالی ذکر می شود. این روز آخرین روزی است که در گزارش قید شده است. مثال: 1398/12/29

2-واحد اندازه گیری ترازنامه

یکی دیگر از اقلام ترازنامه واحد اندازه گیری مورد استفاده در گزارش است. این واحد اندازه گیری که در کشور ما ریال است باید در ترازنامه نشان داده شود.

جمع حساب ها

آخرین مورد از اقلام ترازنامه جمع حساب ها است. منظور از جمع حساب ها جمع ستون های اول (دارایی) و دوم (بدهی + سرمایه) همانطور که اشاره کردیم در ترازنامه جمع حساب ها باید برابر باشند. زیرا این جمع ها نیز باید دو خط موازی کشیده شود تا نشان دهنده بسته شدن آن باشد.

ترازنامه به طور معمول به دو شکل تهیه می شود.

1. **شکل حساب:** این شکل مانند حرف انگلیسی **T** است. بالای این حرف بخش عنوان ذکر می شود در دو طرف آن نیز ستون های اول و دوم قرار می گیرد. در این شکل ترازنامه تساوی و معادله حسابداری به خوبی نشان داده می شود. در کشور ما بیشتر از این شکل برای تهیه ترازنامه استفاده می شود.
2. **شکل گزارشی:** در این روش ستون دوم (ستون سمت چپ) که نشان دهنده بدهی ها و سرمایه (حقوق صاحبان سهام) است در ادامه و زیر ستون دارایی های واحد اقتصادی قرار می گیرد.

یادداشت های توضیحی صورت های مالی :

تمامی اطلاعات مورد نیاز استفاده کنندگان صورت های مالی را نمی توان در متن صورت های مالی ارائه کرد. به همین دلیل واحد تجاری، برخی از اطلاعات را در قالب یادداشت های توضیحی صورت های مالی که جز لاینفک صورت های مالی است افشا می کند. یادداشت های توضیحی بخش مهمی از صورت های مالی است زیرا تنها راه عملی برای توصیف کامل و مناسب برخی از وضعیت ها و رویدادهای خاص است.

یادداشت های توضیحی صورت های مالی معمولاً به ترتیب زیر است

1- تاریخچه فعالیت واحد تجاری

2- مبنای تهیه صورت های مالی

3- خلاصه اهم رویه های حسابداری

4- اطلاعات تکمیلی درباره اقلام ارائه شده در صورت های مالی اساسی

5- اطلاعات مربوط به اقلام شناسایی نشده در صورت های مالی اساسی

6- رویدادهای بعد از تاریخ ترازنامه

7- معاملات با اشخاص وابسته

اطلاعات مربوط به اقلام شناسایی نشده:

برخی از اقلام با وجود اینکه فاقد معیارهای شناخت در صورت های مالی اساسی هستند اما اطلاعات مربوط به آنها می تواند برای استفاده کنندگان صورتهای مالی مربوط باشد به همین دلیل در این اقلام در یادداشت های توضیحی افشا می شوند از قبیل

1- بدهی احتمالی

در استاندارد حسابداری شماره ۴، بدهی احتمالی بصورت زیر تعریف شده است:
الف. تعهدی غیرقطعی است که از رویدادهای گذشته ناشی می شود و وجود آن تنها از طریق وقوع یا عدم وقوع یک یا چند رویداد نامشخص آتی که بطور کامل در کنترل واحد تجاری نیست، تایید خواهد شد و یا

- ب. تعهدی فعلی است که از رویدادهای گذشته ناشی می شود اما به دلایل زیر شناسایی نمی شود:
- ۱- خروج منافع اقتصادی برای تسویه تعهد محتمل نیست.
 - ۲- مبلغ تعهد را نمی توان با قابلیت اتکای کافی اندازه گیری کرد»

*از تعریف بالا موارد زیر استنباط میگردد:

- ۱- بدهی احتمالی تعهد غیرقطعی مربوط به زمان حال است (نه آینده)
- ۲- بدهی احتمالی تعهدی غیرقطعی است (واحد تجاری هنوز قطعا بدهکار نیست).
- ۳- از رویدادهایی که در گذشته اتفاق افتاده ناشی می شود.
- ۴- قطعی شدن بدهی از طریق رویدادهایی که در آینده اتفاق می افتد مشخص می گردد. رویدادهای مزبور نامشخص هستند و بطور کامل در کنترل واحد تجاری نیست.
- ۵- زمان قطعی شدن این موضوع که شرکت بدهکار هست یا نه مشخص نیست.
- ۶- مبلغ بدهی بطور قابل اتکا قابل اندازه گیری نیست.
- ۷- بدهی احتمالی در دفاتر شناسایی (ثبت حسابداری) نمی شود.

2- دارایی احتمالی

در استاندارد حسابداری شماره ۴، دارایی احتمالی بصورت زیر تعریف شده است:

یک دارایی غیرقطعی است که از رویدادهای گذشته ناشی می شود و وجود آن تنها از طریق وقوع یا عدم وقوع یک یا چند رویداد نامشخص آتی که بطور کامل در کنترل واحد تجاری نیست، تایید خواهد شد

*از تعریف بالا موارد زیر استنباط میگردد:

- ۱- دارایی احتمالی، دارایی غیرقطعی است (هنوز دارایی در کنترل و مالکیت واحد تجاری نیست)
- ۲- از رویدادهایی که در گذشته اتفاق افتاده ناشی می شود.
- ۳- قطعی شدن دارایی از طریق رویدادهایی که در آینده اتفاق می افتد مشخص می گردد. رویدادهای مزبور نامشخص هستند و بطور کامل در کنترل واحد تجاری نیست.
- ۴- زمان قطعی شدن این موضوع که دارایی متعلق به شرکت هست یا نه مشخص نیست.
- ۵- مبلغ دارایی بطور قابل اتکا قابل اندازه گیری نیست.
- ۶- دارایی احتمالی در دفاتر شناسایی (ثبت حسابداری) نمی شود.

نمونه هایی از دارایی ها و بدهی های احتمالی

از نمونه دارایی ها و بدهی های احتمالی می توان به دعاوی حقوقی له و یا علیه شرکت نام برد. البته باید دقت داشت که این دعاوی مصداق ذخیره نباشند (در قسمت بعد در خصوص تفاوت بدهی احتمالی با دارایی احتمالی صحبت خواهیم کرد). به این معنا که احتمال خروج و یا ورود منافع اقتصادی محتمل باشد و مبلغ و زمان آن مشخص نباشد. تضمین وام دریافتی شخص ثالث (حقیقی یا حقوقی) در صورتی که احتمال رود شخص مزبور در بازپرداخت وام ناتوان

باشد، نمونه بدهی احتمالی است. سایر تضامین اعطایی در صورت احراز شرایط و تعاریف نیز می تواند در زمره بدهی های احتمالی قرار گیرد.

در صورتی که مدیریت (و یا با تذکر حسابرس) احتمال دهد در رسیدگی سازمان هایی مانند ادارات مالیات و تامین اجتماعی در آینده شرکت متحمل بدهی خواهد شد نیز مصداق بدهی های احتمالی مستلزم افشا در صورتهای مالی است

3-تعهدات سرمایه ای

اطلاعات مربوط به تعهدات سرمایه ی ناشی از قراردادهای منعقد و مصوب تحصیل دارایی های غیر جاری نظیر برآورد هزینه،مبالغ پرداختی تا پایان دوره مالیو مانده تعهدات از جمله اطلاعاتی است که یاداشت های توضیحی افشا می شوند

استاندارد حسابداری شماره ۵ با عنوان رویدادهای بعد از تاریخ ترازنامه که در تاریخ تیرماه ۱۳۸۵ توسط مجمع عمومی سازمان حسابداری تصویب شده است جایگزین استاندارد حسابداری شماره ۵ با عنوان رویدادهای بعد از تاریخ ترازنامه مصوب ۱۳۷۹ می شود و الزامات آن در مورد صورتهای مالی که دوره مالی آنها از تاریخ ۱/۱/۱۳۸۵ و بعد از آن شروع می شود، لازم الاجراست.

رویدادهای بعد از تاریخ ترازنامه: رویدادهای مطلوب و نامطلوبی است که بین تاریخ ترازنامه و تاریخ تأیید صورتهای مالی رخ می دهد. این رویدادها را می توان به دو گروه طبقه بندی کرد

1- رویدادهای تعدیلی: رویدادهای تعدیلی یعنی اینکه شواهدی مبنی بر شرایط موجود در تاریخ ترازنامه فراهم می آورد و مستلزم تغییر ارقام قابل درج در صورتهای مالی است

موارد زیر نمونه هایی از رویدادهای تعدیلی بعد از تاریخ ترازنامه است که واحد تجاری را ملزم می کند تا مبالغ شناسایی شده در صورتهای مالی را تعدیل یا اقلامی را شناسایی کند که قبلاً شناسایی نشده است:

الف. حل و فصل یک دعوای حقوقی بعد از تاریخ ترازنامه که وجود تعهد فعلی واحد تجاری در تاریخ ترازنامه را تأیید می کند. واحد تجاری هر نوع ذخیره شناسایی شده قبلی مربوط را طبق استاندارد حسابداری شماره ۴ با عنوان ذخایر، بدهیهای احتمالی و داراییهای احتمالی تعدیل می کند. واحد تجاری نباید تنها به افشای بدهی احتمالی ناشی از حل و فصل دعوای حقوقی فوق اکتفا کند، زیرا حل و فصل دعوای یاد شده شواهد اضافی مبنی بر لزوم تعدیل ذخیره را در تاریخ ترازنامه تأیید می کند.

ب. اطلاعات دریافتی بعد از تاریخ ترازنامه بیانگر آن باشد که ارزش یک دارایی در تاریخ ترازنامه کاهش یافته یا مبلغ زیان کاهش ارزش شناسایی شده قبلی برای آن دارایی نیازمند تعدیل است، برای مثال:

—ورشکستگی یک مشتری که بعد از تاریخ ترازنامه رخ می دهد، معمولاً مؤید وجود زیان در مورد یک حساب دریافتنی تجاری در تاریخ ترازنامه است و واحد تجاری لازم است مبلغ دفتری حسابهای دریافتنی تجاری را تعدیل کند، و

—فروش موجودی کالا بعد از تاریخ ترازنامه ممکن است شواهدی درباره خالص ارزش فروش آنها در تاریخ ترازنامه فراهم کند.

ج. مشخص شدن بهای تمام شده داراییهای خریداری شده یا عواید حاصل از فروش داراییها بعد از تاریخ ترازنامه، چنانچه معاملات قبل از تاریخ ترازنامه انجام شده باشد،

د. تعیین مبلغ پرداختهای مربوط به مشارکت در سود یا پاداش بعد از تاریخ ترازنامه، در صورتی که واحد تجاری در تاریخ ترازنامه تعهد فعلی قانونی یا عرفی برای چنین پرداختهایی، در نتیجه رویدادهای قبل از تاریخ مذکور، داشته باشد،

ه . تصویب سود سهام توسط مجمع عمومی شرکتهای فرعی و وابسته برای دوره یا دوره‌های قبل از تاریخ ترازنامه شرکت اصلی یا همزمان با آن،

و . دریافت وجه یا مشخص شدن مبلغ قابل وصول بابت ادعاهای خسارت از شرکتهای بیمه که در تاریخ ترازنامه در مرحله مذاکره بوده است، و

ز . کشف موارد تقلب یا اشتباهی که حاکی از نادرست بودن صورتهای مالی است.

2- رویدادهای غیر تعدیلی: این دسته از رویدادها بیانگر شرایط ایجاد شده بعد از تاریخ ترازنامه هستند و باید در یادداشتهای توضیحی صورتهای مالی افشا شود

چنانچه رویدادهای غیرتعدیلی بعد از تاریخ ترازنامه با اهمیت باشد، عدم افشای آنها می‌تواند بر تصمیمات اقتصادی استفاده‌کنندگان که بر مبنای صورتهای مالی اتخاذ می‌شود، تأثیر بگذارد. موارد زیر نمونه‌هایی از رویدادهای غیرتعدیلی بعد از تاریخ ترازنامه است که عموماً منجر به افشا می‌شود:

الف. موارد عمده ترکیب تجاری بعد از تاریخ ترازنامه (استاندارد حسابداری شماره ۱۹ با عنوان ترکیبهای تجاری افشای موارد خاصی را الزامی می‌کند) یا واگذاری یک واحد فرعی،

ب . اعلام برنامه‌ای برای توقف عملیات،

ج . موارد عمده خرید و واگذاری داراییها یا مصادره داراییها توسط دولت،

د . وارد شدن خسارت به تأسیسات و تجهیزات اصلی تولید بر اثر آتش‌سوزی بعد از تاریخ ترازنامه،

ه . اعلام یا شروع اجرای تجدید ساختار عمده (به استاندارد حسابداری شماره ۴ با عنوان ذخایر، بدهیهای احتمالی و داراییهای احتمالی مراجعه شود)،

و . تغییرات عمده در سرمایه و ترکیب سهامداران واحد تجاری بعد از تاریخ ترازنامه،

ز . تغییرات عمده غیرمتعارف در قیمت داراییها یا نرخ ارز بعد از تاریخ ترازنامه،

ح . تغییرات در نرخهای مالیاتی یا قوانین مالیاتی وضع شده یا اعلام شده بعد از تاریخ ترازنامه، در صورتی که به دوره‌های مالی گذشته تسری نداشته باشد،

ط . ایجاد تعهدات یا بدهیهای احتمالی عمده، برای مثال از طریق صدور ضمانتنامه، و

ی . دعوی حقوقی عمده که صرفاً ناشی از رویدادهای بعد از تاریخ ترازنامه باشد.

تاریخ تأیید صورتهای مالی : تاریخی است که مدیریت، صورتهای مالی را به طور رسمی و برای آخرین بار به منظور انتشار، تأیید می کند. تاریخ تأیید صورتهای مالی تلفیقی، تاریخی است که صورتهای مالی یاد شده توسط مدیریت واحد تجاری اصلی به منظور انتشار تأیید می شود.

معاملات با اشخاص وابسته:

طبق استاندارد حسابرسی شماره 12 اشخاص وابسته شامل موارد زیر است:

الف (کلیه اشخاص حقوقی و حقیقی به طور مستقیم یا غیرمستقیم از طرف واسطه ها بتوانند واحدهای تجاری را کنترل کنند یا اینکه از طرف واحدهای تجاری کنترل داشته باشد. همچنین این کنترل به معنای نفوذ در واحدهای تجاری هم هست.

ب) واحد تجاری وابسته آن واحد تجاری باشد.

ج) مشارکت خاص آن اشخاص در واحد تجاری وجود داشته باشد.

د) از مدیران اصلی واحد تجاری یا فرعی واحد تجاری باشد.

ه) خویشاوند نزدیک اشخاص اشاره شده در بند الف یا د باشد.

و) توسط اشخاص اشاره شده در بندهای "د" یا "ه" کنترل می شود و یا تحت کنترل مشترک یا نفوذ فراوان آنان باشد و یا اینکه سهم فراوانی از حق رأی آن به طور مستقیم یا غیرمستقیم در شرکت را در اختیار ایشان باشد.

ز) بازنشستگان واحد تجاری و یا بازنشستگان خاص کارکنان اشخاص وابسته به و واحدهای تجاری باشند.

نمونه هایی از معاملاتی را که در صورت انجام آن با اشخاص وابسته باید افشا گردد:

الف) خرید یا فروش کالا

ب) خرید یا فروش دارایی های غیرجاری

ج) خرید یا فروش دارایی های غیرجاری

د) اجاره ها

ه) انتقال پروژه های تحقیق و توسعه

و) انتقالات ناشی از قرارداد حق امتیاز

ز) تأمین منابع مالی اعم از کوتاه مدت و بلند مدت

ح) تأمین تضمین ها و وثیقه ها

ط) تسویه بدهی ها از طرف واحد تجاری یا توسط واحد تجاری از طرف شخص دیگر

پایان فصل سوم

موفق باشید